

OECD: Globalisering under pres

Temanummer: Når viden skaber forandring

COVID-19, det russiske angreb på Ukraine og klimakrisen har skærpet det politiske pres på de seneste årtiers globaliseringsmodel, samtidig med at borgerne ikke umiddelbart synes indstillet på at opgive de materielle fordele, som de globale forsyningskæder har givet dem. Også OECD's evidensbaserede tilgang til udvikling af internationale standarder er i stigende grad under pres fra digitale ekkokamre, tunnelsyn og alternative fakta. OECD står i orkanens

øje og skal forsøge at udvikle et nyt balancepunkt i geopolitikken, som erkender de systemiske forskelle mellem Vesten og Kina/Rusland, men som samtidig også fastholder, at globaliseringen fortsat giver mening på mange områder, ikke mindst i klimapolitikken. Samtidig er der også behov for øget fokus på sammenhængskraften i de enkelte lande og på ulighedsproblematikken.

CARSTEN STAUR
Ambassadør,
Udenrigsministeriet,
carsta@um.dk

Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD) blev oprettet i 1961 til afløsning af OEEC (Organisationen for Europæisk Økonomisk Samarbejde), der fra 1948 og fremefter havde dannet ramme for administrationen af den amerikanske Marshall-hjælp til Vesteuropa. OEEC/OECD indgik under Den Kolde Krig som en af de fire hjørnestene i det vesteuropæisk/transatlantiske samarbejde, der søgte at fremme vestlige værdier og interesser i det bredere multilaterale samarbejdssystem, der blev etableret i årene efter 2. verdenskrig (Staur, 2020: 139ff). De fire søjler var:

- Vestlig deltagelse i det globale samarbejde om sikkerhed, menneskerettigheder og udvikling, som har udviklet sig efter 1945 i regi af FN og FN-systemet, og som er baseret på universel deltagelse og udvikling af globale normer.
- Regionalt amerikansk/vesteuropæisk sikkerhedssamarbejde efter 1949 med udgangspunkt i NATO og de amerikanske sikkerhedsgarantier for alliancepartnerne.
- Amerikansk/vesteuropæisk økonomisk samarbejde i OEEC/OECD, først omkring genopbygningen af Vesteuropa efter 2. verdenskrig, senere med fokus på styrkelse af den globale markedsøkonomi.
- Udviklingen af et integreret vesteuropæisk økonomisk samarbejde, begyndende med det Europæiske Kul- og Stålfællesskab i 1951, efterfulgt af det Europæiske Økonomiske Fællesskab (EEF) i 1957 og dets efterfølgende iterationer frem mod etableringen af den Europæiske Union (EU) i 1993 og den efterfølgende udvidelse af medlemskredsen.

OECD bliver ofte kaldt de vestlige landes økonomiske samarbejdsorganisation eller – med en vis distance – de »rige landes klub«. Organisationen havde

oprindelig 20 medlemslande: USA, Canada og 18 europæiske lande, herunder Danmark, og den første generalsekretær var den tidl. danske finansminister Thorkil Kristensen (1961-69). OECD var igennem den Kolde Krig – frem til 1989 – på mange måder NATO's civile arm: Den økonomisk-politiske parallel til NATO's sikkerhedspolitiske samarbejde, om end efterhånden også med deltagelse af enkelte vestligt-orienterede medlemmer fra andre dele af verden: Japan, Australien og New Zealand.

Medlemskredsen er siden Murens fald gradvis blevet udvidet til 38 lande, inkl. Mexico, Korea og senere Israel, Chile, Columbia og allersenest Costa Rica. EU-udvidelsen efter murens fald er også spejlet ind i OECD: Der er for nærværende 26 europæiske medlemslande, der dermed udgør to tredjedele af medlemskredsen. Fem EU-lande er dog endnu ikke medlemmer af OECD: Bulgarien, Rumænien og Kroatien (der alle tre har søgt om medlemskab), samt Cypern og Malta. OECD er ikke længere – kun – de rige landes klub. Colombias gennemsnitsindkomst pr. indbygger ligger under Thailands og Sydafrikas.

De 38 medlemslandes samlede økonomiske vægt udgør i dag omkring halvdelen af den globale økonomi, men andelen vil falde fremover. Ikke på grund af tilbageslag i OECD-landene – men som følge af, at en stadig større del den globale vækst forventes koncentreret om de nye vækstøkonomier, især i Asien; det fænomen, som Fareed Zakaria har karakteriseret som »the rise of the rest« (Zakaria, 2008).

Efter Sovjetunionens opløsning i 1991 søgte Rusland i en længere årrække tilnærmelse til Vesten og styrket samarbejde i de internationale organisationer. Det omfattede også et russisk ønske om medlemskab af OECD. OECD's Ministermøde besluttede i 2007 at indlede optagelsesforhandlinger med Rusland, samtidig med at man iværksatte forhandlinger med Chile, Estland og Slovenien. Hvor de tre øvrige ansøgerlande blev medlemmer få år efter, viste det sig sværere for Rusland at gennemføre de økonomiske reformer, der var en konsekvens af OECD's krav til nye medlemslande (Carroll og Kellow, 2021: 27).

Efter Ruslands optagelse i Verdenshandelsorganisationen (WTO) i 2012 presede præsident Putin endnu engang på for russisk OECD-medlemskab. Den russiske invasion af Krim i 2014 satte imidlertid en stopper for denne proces, der formelt blev sat i bero indtil videre. Efter det uprovokerede russiske angreb på Ukraine i februar 2022 traf OECD's Råd beslutning om at suspendere alt samarbejde med Rusland og udelukke Rusland fra at deltage i de 52 OECD-samarbejder, landet indtil da havde deltaget i (i form af projektdeltagelse eller som observatør i komiteer og arbejdsgrupper). Udelukkelsen gjaldt også russisk deltagelse i de igangværende forhandlinger om udmøntningen af den nye internationale aftale om selskabsbeskatning. Optagelsesforhandlingerne

med Rusland er ikke længere suspenderet, men formelt taget af den politiske dagsorden, og OECD's informationskontor i Moskva er nedlagt.

Beslutningen om at stoppe alt samarbejde med Rusland var en politisk nødvendighed – og det eneste mulige svar fra OECD på det russiske angreb på Ukraine. Samtidig intensiverede OECD-Sekretariatet sit arbejde med at analysere de økonomiske konsekvenser af den russiske aggression. Selv om Ruslands økonomi kun udgør omkring 1½ pct. af verdensøkonomien, har de hårde internationale sanktioner, mange virksomheders tilbagetrækning fra Rusland, investeringsstop og udelukkelse af Rusland fra internationale betalingssystemer betydning på en række vigtige områder, herunder selvsagt energi (gas, olie, kul), fødevarer (hvede, solsikkeolie, gødning) og metaller (nikkel m.v.). OECD står centralt i det analysearbejde, der skal vise mulige veje frem i en verden, hvor Rusland ikke længere reelt indgår som økonomisk aktør – det som lidt brutalt kan karakteriseres som »cancelling Russia«.

Vækst og økonomisk integration gennem internationale standarder

OECD-Konventionen trådte i kraft i september 1961. Selv om Konventionens præambel henviste til beskyttelse af den enkeltes frihed, blev både Spanien og Portugal medlemmer fra starten. At begge lande var autokratiske betød mindre end, at de var vestlige markedsøkonomier og – lige som Tyrkiet – NATO-medlemmer og vigtige amerikanske allierede.

Konventionen lagde afgørende vægt på at skabe den højest mulige økonomiske vækst og beskæftigelse i medlemslandene og sikre finansiel stabilitet – og at gøre dette gennem øget liberalisering af verdenshandlen, både for varer og tjenesteydelser, og gennem liberalisering af internationale kapitalbevægelser. Åbne markeder, konkurrence på lige vilkår, hvor globale komparative fordele kunne komme til deres ret, gjorde OECD til stærk fortaler for *globaliseringen*, endnu før begrebet var opfundet.

Hvis man sammenholder Konventionen med de politiske erklæringer, der blev vedtaget i forbindelse med 50-årsjubilæet i 2011 og især 60-årsjubilæet i 2021, er det tydeligt, at de fælles *politiske* værdier over årene – og især efter 1989 – er kommet til at fremstå stærkere. I den seneste samlede vision for OECD, der blev vedtaget på Ministermødet i oktober 2021, fremhæves, at OECD-samarbejdet hviler på »*likemindedness*« og på værdier som »individueel frihed, demokratiske værdier, retstatsprincipper og forsvar for menneskerettighederne«. Samtidig kendetegnes OECD-landene fortsat ved at være »åbne, samhandlende, konkurrencedygtige, bæredygtige og transparente markedsøkonomier«, som tror på lige vilkår (»*global level playing field*«). På det grundlag skal OECD som organisation være en »global stifinder og en global leder i *benchmarking*-politikker og i udvikling og udbredelse af *best practices, policy guidelines* og juridiske instrumenter« (OECD, 2021a).

OECD er således – sat på en kort formel – en organisation og et samarbejde mellem lande, der bygger på fælles demokratiske og markedsøkonomiske værdier og principper; som har et klart globalt udsyn; og som også ønsker at fremme disse principper på globalt plan

OECD er således – sat på en kort formel – en organisation og et samarbejde mellem lande, der bygger på fælles demokratiske og markedsøkonomiske værdier og principper; som har et klart globalt udsyn; og som også ønsker at fremme disse principper på globalt plan. Det gøres gennem samarbejde med andre lande og ved at vise ikke-medlemslande, at organisationens værdier og principper – og de politikker og rammer for samfundsudviklingen, der udvikles på grundlag heraf – virker og skaber resultater for borgerne. OECD's motto er en klar afspejling heraf: »*Better policies for better lives*«.

Den gearkasse, der forbinder det vestlige liberale værdigrundlag med globaliseringen er udviklingen af internationale normer og standarder, der kan lette de forskellige transaktioner mellem verdens lande og regioner, og som udgør en del af den regelbaserede internationale orden. OECD's medlemslande ser fælles normer og standarder som et middel til at understøtte global vækst ved at gøre det lettere at interagere økonomisk hen over landegrænser – at importere og eksportere, at integrere økonomierne, at udvikle og udnytte den globale arbejdsdeling og optimere produktion gennem globale forsyningskæder. En moderne iPhone er designet og udviklet i Californien, indeholder delkomponenter fra flere hundrede virksomheder i en lang række lande, samles på kæmpefabrikker i Sydøstasien (især i Kina), og det samme produkt sælges verden over. Et produkt, der skabes globalt og forbruges lokalt.

OECD's oprindelige fokus var – og er fortsat – på medlemslandenes økonomiske politikker. Der udarbejdes landespecifikke *Economic Surveys* hvert andet år, hvori organisationen efter drøftelser i den samlede medlemskreds kommer med specifikke anbefalinger til, hvad hvert enkelt medlemsland bør gøre for at skabe mere langsigtet og bæredygtig vækst, gøre deres økonomier mere modstandsdygtige og sikre, at de er i stand til at håndtere de fremtidige udfordringer. For Danmarks vedkommende fokuserede den seneste rapport fra december 2021 især på de danske overvejelser i forbindelse med den grønne omstilling, men de mange detaljerede anbefalinger sigtede samtidig relativt bredt. OECD påpegede bl.a., at en omlægning af skattesystemet – med lettelse af indkomstskatter og øget boligbeskatning – kunne skabe bedre grundlag for iværksætterier og innovation (OECD, 2021b).

Over årene er OECD's opmærksomhed i stigende grad blevet rettet mod den bredere »samfundsmekanik« – gennem en *Whole of Government*-tilgang, hvormed medlemslandene i stigende grad ser de overordnede økonomiske

politikker i sammenhæng med sektorpolitikkerne: Uddannelse, sundhed, miljø, konkurrencepolitik, teknologi, forbrugerpolitik, skattepolitik, »corporate governance« og mange andre områder. Områder, hvor de offentlige myndigheder i forskellig grad regulerer virksomheders og borgeres adfærd – enten direkte (gennem påbud eller forbud) eller indirekte (gennem skatter, afgifter, tilskud, information etc). Der har været betydeligt behov for erfaringsudveksling mellem medlemslandene om, hvordan man skaber bedre politik-sammenhæng og driver de nødvendige reformprocesser frem.

Udvidelse af OECD's arbejdsområde har udvidet organisationens »kundekreds«

Denne udvidelse af OECD's arbejdsområde har også udvidet organisationens »kundekreds«. Ganske mange ministerier, styrelser og myndigheder i medlemslandene deltager i dag aktivt i arbejdet i OECD's mange komiteer og arbejdsgrupper. I dansk optik er fokus fortsat på økonomi (især Finansministeriet), erhvervspolitiske tiltag (Erhvervsministeriets område), internationale skatteregler (Skatteministeriet) og – inden for Udenrigsministeriet område – på handelspolitik og udviklingsbistand. Det er således OECD's Komite for Udviklingsbistand (DAC), der fastsætter reglerne for, hvad udviklingsbistand er, og hvad der dermed kan medregnes inden for det danske udviklingsbudget på 0,7 pct. af BNI. PISA-undersøgelserne af 15-årige skolebørns færdigheder inden for læsning, matematik og naturvidenskab er også med til at gøre OECD mere offentligt kendt. Danske ministerier har gennem årene deltaget aktivt i OECD's arbejde, og dette har været inspirationskilde til mange reformer i det danske samfund.

OECD er en datadrevet og evidensbaseret organisation. Sekretariatet råder over stærk databehandlings- og analysekapacitet og er til stadighed på udkig efter nyere og bedre datasæt, der kan bidrage til at forklare sammenhænge og yderligere styrke kvaliteten af analyserne. Organisationens har over tre hundrede forskellige komiteer, fora, ekspertgrupper og arbejdsgrupper, men centralt står de knap 40 fagkomiteer, der normalt mødes i Paris to gange årligt, og her tryktester Sekretariatets analyser og politik-anbefalinger, med henblik på at sikre at »teorien« hænger sammen med den »virkelighed«, som de enkelte medlemslande befinder sig i – og at OECD's arbejde herigennem er både fagligt og politisk relevant for medlemslandenes myndigheder. I nogle tilfælde gennemføres der også bredere offentlige konsultationsprocesser som led i udviklingen af forskellige standarder (<https://oecd.org/about/structure>).

OECD's standarder defineres som »legal instruments«, hvad enten det er bindende forpligtelser i form af konventioner eller – som det er mere udbredt i OECD – blødere standarder i form af anbefalinger, beslutninger, erklæringer eller lignende, der alle skal sikre, at landene udvikler regler og systemer, der gør dem bedre til at interagere med hinanden på konkrete områder – og

sikre at virksomheder konkurrerer mere rent og på fælles rammevilkår: den før omtalte *global level playing field*. OECD har siden 1961 vedtaget omkring 460 sådanne instrumenter eller standarder, hvoraf omkring 250 fortsat er gældende. Omkring en tredjedel vedrører miljøspørgsmål i bredere forstand, inkl. kemikaliestandarder, affald, biodiversitet etc. (<https://legalinstruments.oecd.org>).

At sætte fælles standarder, der kan facilitere internationalt samarbejde, er et af de væsentligste formål med det universelle samarbejde i FN-regi – som Verdenssundhedsorganisationen (WHO) f.eks. gør det på sundhedsområdet. Men FN har traditionelt – ikke mindst på grund af de ideologiske spændinger under den kolde krig – stået relativt svagt i forhold til internationalt økonomisk samarbejde og økonomiske transaktioner mellem landene. Det har åbnet for, at andre ikke-universelle organisationer som OECD har kunnet »overtage« den standardsættende rolle – ikke kun regionalt, men også globalt, forudsat at man kunne udvikle en platform, som blev accepteret af en kritisk masse blandt de større økonomiske aktører.

Et af OECDs absolutte flagskibe er hele skatteaftalekomplekset omkring Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), der siden 2016 – og på initiativ af G20 – har været grundlaget for udveksling af skatteoplysninger mellem landene med det formål at afsløre skatteunddragelse

Et af OECDs absolutte flagskibe er hele skatteaftalekomplekset omkring *Base Erosion and Profit Shifting* (BEPS), der siden 2016 – og på initiativ af G20 – har været grundlaget for udveksling af skatteoplysninger mellem landene med det formål at afsløre skatteunddragelse. Informationsudvekslingen har gjort det muligt for landene at styrke indsatsen mod skatteunddragelse og (meget) aggressiv skatteplanlægning. Skattesamarbejdet blev i efteråret 2021 efter omfattende forhandlinger suppleret med en ny international aftale, der – i lyset af de nye digitale forretningsmodeller – indebærer afgørende ændringer i de internationale principper for virksomhedsbeskatning (selskabsskat), der har været gældende siden Folkeforbundets overenskomst herom fra 1928.

Den nye OECD-aftale overfører en del af beskatningsretten til de markedsjurisdiktioner, hvor firmaerne opererer. Det drejer sig foreløbig kun om de allerstørste multinationale selskaber, herunder de store digitale virksomheder (Facebook/Meta, Apple, Alphabet m.fl), men ordningen kan senere udvides. Samtidig har landene aftalt en selskabsbeskatning på minimum 15 pct. Samlet set betyder aftalen et årligt globalt merprovenu på ca. 150 milliarder USD og en årlig re-allokering af skatteretten til markedsjurisdiktioner på ca. 125 milliarder USD: Kagen bliver større, og den skæres anderledes.

I alt 141 lande er med i dette skattesamarbejde, og OECD har i praksis erstattet FN som den internationale organisation, der forhandler grænseoverskridende skattespørgsmål. Det skyldes både OECD's lange historie på dette område, men også at organisationen opfattes som analytisk og fagligt stærkere og mere resultatsøgende end FN-systemet. Det er sigende, at også de store vækstøkonomier på dette område foretrækker OECD frem for FN (<https://oecd.org/tax/beps/>).

OECD's Ministermøde har senest i juni 2022 vedtaget at se på spørgsmålet om forskellige tilgange til CO₂-reduktioner. Det sker under overskriften: *carbon mitigation approaches* og sigter mod at udvikle en global platform, der samler regeringernes forskellige instrumenter til nedbringelse af CO₂-udledninger. Ved at samle både økonomisk, skattepolitisk og miljømæssig ekspertise skal man forsøge at sammenligne effekten af en CO₂-afgift, som er de europæiske landes tilgang til spørgsmålet, med effekten af en mere regulatorisk tilgang, som bl.a. USA forfølger. Målet er at udvikle en bredt accepteret »omregningsmodel«, der vil kunne bidrage til at afværge potentielle konflikter mellem de to tilgange (OECD, 2022a: para. 30).

På det digitale område har OECD – især i organisationens efterhånden mangeårige »Going Digital«-program – arbejdet med den digitale transformation i forhold til brugen af kunstig intelligens (AI), digital sikkerhed, mis- og disinformation og *data governance*. Sidstnævnte også med fokus på digitale teknologiers betydning for den markedsmæssige udvikling (teknologiernes disruptive karakter). Man har også set på, hvordan digitalisering håndteres i bredere samfundsmæssig sammenhæng, herunder i forhold til ændringer på arbejdsmarkedet og i forhold til kvalifikationskrav, efteruddannelse og opkvalificering mv. Diskussionerne har ikke mindst drejet sig om respekten for den enkeltes privatliv og har også omfattet beskyttelse mod netbaseret vold og trusler (<https://oecd.org/digital/>).

OECD's standard-sættende arbejde er som nævnt i de fleste tilfælde »ikke-bindende« for medlemslandene – eller andre lande, der frivilligt påtager sig forpligtelserne. Det indholdsmæssigt forpligtende i anbefalingerne mv. søges fastholdt gennem de deltagende landes løbende rapporteringer om deres efterlevelse af de enkelte anbefalinger og Sekretariatets sammenfattende rapporter herom. Der gennemføres også på nogle områder egentlige *peer reviews* (økonomisk politik, udviklingsbistand, miljøpolitik mv.), ligesom der arbejdes med »ranking«: rangering af landene efter deres resultater (eks. PISA), der udstiller dem, der ikke følger med. Ideen er, at landene i en sund og naturlig – og transparent – konkurrence kan være med til at trække hinanden op. Og det virker.

Alle de nævnte OECD-standarder – og mere end to hundrede andre – er med til at lette samarbejde og forretninger mellem lande og mellem virksomheder. Det er deres formål. Men de er også drevet af et fælles værdigrundlag, der slår

igennem i udformningen af mange af standarderne. Når man i forbindelse med digitaliseringen tager udgangspunkt i respekten for det enkelte menneske, dets rettigheder og herunder retten til privatliv og den urørlighedszone, der bør tilkomme alle, så er det et værdigrundlag, der ikke nødvendigvis deles af autokratiske regimer. Hertil kommer, at kernen i OECD's standardsættende indsats er åbenhed og transparens: en fri diskussion af problemer og løsninger, drevet af evidens/data, som fordrer en fri meningsudveksling og udbredt ytringsfrihed uden frygt for repressalier. Heller ikke det bekommer alle regeringer lige vel. OECD's standarder skal umiddelbart sikre mere og bedre globalisering på den korte bane – men de skal også hen ad vejen fastholde og udbygge et værdipolitisk univers, der har det enkelte menneske og dets rettigheder i centrum. Det gælder også, og ikke mindst, ligestilling mellem kønnene, der indgår centralt i OECD's arbejde.

Fortsat global gennemslagskraft?

En af OECD's centrale udfordringer er som nævnt, at organisationens medlemslande over de kommende år ganske vist fortsat vil have en særdeles stærk position i den globale økonomi, men at deres samlede økonomiske vægt i verden bliver gradvis mindre – og at vækstøkonomiernes relative vægt øges. Den udvikling søger OECD-landene at modgå på forskellige måder, der alle sigter mod at styrke organisationens standardsættende rolle.

Udvidelse af medlemskredsen: Efter at Trump-administrationen i en årrække havde blokeret for at indlede optagelsesforhandlinger med de seks lande, der siden 2017 aktivt har søgt medlemskab af OECD, åbnedes der i foråret 2022 for en udvidelse med fem af landene: Brasilien, Bulgarien, Kroatien, Peru og Rumænien. Medlemskab kræver, at landene implementerer – og efterlever – OECD's mange standarder. Op mod 26 fagkomiteer skal hver især sige god for de enkelte ansøgerlande på deres fagområde, hvilket ofte vil kræve ændringer i lovgivning og/eller forvaltning. Det er således en proces, der vil tage en længere årrække (det tog syv år for Costa Rica).

Deltagelse i komité-arbejdet: Alle lande kan anmode om at få adgang til deltagelse i arbejdet i OECD's komiteer enten som *associate member* eller som *participant*. Der skal betales et bidrag, der dækker omkostningerne, men samtidig åbnes op for adgang til både viden, faglige drøftelser og netværksdeltagelse. Kina deltager i 11 komiteer og Indien i 19 (pr. juni 2022).

Key partner status: Medlemslandene besluttede i 2007 at tilbyde en privilegeret *key partner* status til Kina, Indien, Indonesien, Sydafrika og Brasilien. Det er ikke helt BRICS-kredsen, men det er tæt på, og de pågældende lande inviteres ofte som gæster til ministermøder og lignende, ligesom Sekretariatet holder tæt kontakt med deres regeringsapparater.

G20-Sekretariatsfunktioner: OECD har over årene opbygget en stilling som privilegeret partner for det til enhver tid siddende G20-formandskab. G20 har ikke noget fast sekretariat, så meget hænger på de årligt skiftende formandskaber. OECD-Sekretariatet sikrer kontinuitet og er ofte med til at skabe en del af det substansmæssige indhold i samarbejdet; det gjaldt også under Kinas G20-formandskab i 2016. Med Indonesien som formand i 2022 efterfulgt af Indien, Brasilien og Sydafrika – alle ikke OECD-lande – får OECD-Sekretariatet en central rolle i de kommende år – selvsagt afhængig af, hvordan G20-samarbejdet udvikler sig i lyset af den russiske aggression.

Regionale programmer (Latinamerika, Sydøsteuropa, Eurasien, Sydøstasien, Mellemøsten): OECD er engageret i en række beskedne regionale programmer, der har fokus på styrkelse af særlige politikområder (eks. konkurrencepolitik i Sydøsteuropa, inkl. Georgien og Ukraine), og som bringer regionens lande sammen med interesserede OECD-medlemmer. OECD udarbejder også en række regionale økonomiske analyser.

Landeprogrammer (Marokko, Vietnam, Egypten m.fl.): OECD påtager sig også, med medlemslandenes godkendelse og ofte finansieret af landene selv, landeindsatser, der typisk har fokus på at gennemføre reformer af den offentlige forvaltning med udgangspunkt i OECD-standarder og *best practices*. Egypten-programmet har således fokus på økonomisk politik, digital transformation og anti-korruption (<https://oecd.org/mena/economies/egypt/>).

Brasilien og Kina har valgt hver sin strategi i forhold OECD's standardsættende arbejde. Brasilien har omfavnet det – søgt medlemskab og besluttet på forhånd at indarbejde en lang række af OECD's juridiske instrumenter i brasiliansk lovgivning (106 instrumenter pr. juni 2022). Kina har kun overtaget ni OECD-standarder (primært på skatteområdet) og er formentlig heller ikke uden blik for det værdipolitiske fundament, som OECD's standarder bygger på.

Udvidelsen af medlemskredsen stiller medlemslandene i et dilemma – og i en klassisk bredde vs. dybde diskussion. Mere bredde er nødvendig, hvis OECD skal fastholde sin »kritiske masse« i verdensøkonomien og som organisation sikre sig brohoveder overalt på kloden, inkl. i Latinamerika, Asien og – med tiden – Afrika. Men jo mere bredde, og jo flere og mere forskellige medlemslande, jo mindre ligner landene hinanden

Udvidelsen af medlemskredsen stiller medlemslandene i et dilemma – og i en klassisk bredde vs. dybde diskussion. Mere bredde er nødvendig, hvis OECD skal fastholde sin »kritiske masse« i verdensøkonomien og som organisation sikre sig brohoveder overalt på kloden, inkl. i Latinamerika, Asien og – med

tiden – Afrika. Men jo mere bredde, og jo flere og mere forskellige medlemslande, jo mindre ligner landene hinanden: Danmark og Colombia er nu engang mere forskellige end Danmark og Irland. Omvendt må man erkende, at hvis det kun handler om at ligne os selv 1:1, så er allerede den større cirkel af EU-lande en udvanding af det, der knytter os til de øvrige nordiske lande. Det afgørende er ikke, i vor høj grad vores samfund ligner andres, men om vi har fælles værdier og bindes sammen i et fælles syn på de afgørende spørgsmål – menneskerettigheder, demokratiske systemer og markedsøkonomiske principper. OECD er netop ikke en universel organisation, hvor alle lande er med. Det er en organisation med et fælles værdigrundlag – selv om landene på mange andre områder er vidt forskellige.

Her ligner OECD på lange stræk EU. Også EU er i høj grad en standardsættende organisation og formår gennem sine detaljerede standarder på et stort og købedygtigt marked på 450 mio. mennesker at påvirke standarder i de lande – og virksomheder – der ønsker at handle med EU og/eller oprette datterselskaber og produktionsenheder inden for EU's grænser. EU's standarder er hertil ofte bindende og med håndhævelsesmuligheder og har derfor haft en global betydning, ikke mindst i forhold til datasikkerhed, forbrugerbeskyttelse og miljøregler (Bradford, 2020).

OECD's standarder er generelt mere bløde end EU's, og mulighederne for at håndhæve disse standarder (anbefalinger, guidelines, principper) er som nævnt mere indirekte og ligger primært i negativ eksponering – i Sekretariatets analyser, gennem peer-reviews og i de former for *ranking* og grupperinger, der arbejdes med. Til gengæld giver OECD mulighed for at fastsætte standarderne i samarbejde mellem EU-landene og USA, Japan, Sydkorea, Mexico m.fl.. Det giver OECD en anden form for styrkeposition og sikrer, at standarderne er bredt accepterede blandt liberale markedsøkonomier, jf. indsatsen på skatteområdet. Ved at holde USA inde i teltet fungerer OECD på vigtige områder komplementært til EU-samarbejdet, og synergien mellem de to tilgange er – for EU-landene i OECD – en klar kvalitet i arbejdet.

Globaliseringen under pres: COVID-19, krigen i Ukraine og klimakrisen

Ruslands uprovokerede angreb på Ukraine den 24. februar 2022 har skabt en ny situation for OECD. Det sker på bagkant af COVID-19 pandemiens udfordring af de globale forsyningskæder og midt i klimakrisens krav om en forstærket grøn omstilling, men med fortsat fokus på vækst og beskæftigelse. Alle tre udviklinger har sat globaliseringen under pres og har udfordret nogle af OECD's grundlæggende præmisser.

OECD's analytiske og standardsættende styrke ligger normalt på den mellemsigtede eller langsigtede bane – og ikke i den helt aktuelle politik og lovgivning. Organisationen ser lidt længere frem og søger gennem sine relativt

bløde standarder at udstikke retning, at forme udviklingen og at bidrage til, at medlemslandenes politikker og praksisser i stigende grad konvergerer mod hinanden. Da COVID-19 bølgen ramte verden i marts 2020 forsøgte OECD imidlertid at lægge roret om og bidrage med en række analyser og bud på, hvad medlemslandene skulle gøre på den helt korte bane.

Den danske OECD-Delegation udarbejdede efterfølgende på baggrund af tilbagemeldinger fra ministerier og styrelser en rapport, »Building the Plane While Flying«, der viste, at dette korte perspektiv selv under COVID-19 – eller måske især under de første måneder af COVID-19 – ramte for bredt og for uspecificeret i forhold til de behov for input, man havde i den voldsomt pressede danske centraladministration. Det var ikke internationale eksempler eller paralleller, der drev de danske beslutninger; det var eksisterende danske netværk og traditionelle relationer mellem ministerier, interesseorganisationer og andre partnere, der satte rammerne for, hvad man gjorde (OECD-Delegationen, 2021).

Den trilogi af nye udfordringer, som COVID-19, Ukraine-krigen og klimakrisen udgør har imidlertid endnu engang tvunget OECD til at anlægge et kortere perspektiv på den globale udvikling

Den trilogi af nye udfordringer, som COVID-19, Ukraine-krigen og klimakrisen udgør har imidlertid endnu engang tvunget OECD til at anlægge et kortere perspektiv på den globale udvikling. Denne gang forhåbentligt med et bedre resultat end i foråret og sommeren 2020.

Globaliseringen har været under pres længe. Selv om resultaterne har været markante – ikke mindst en reduktion af den globale fattigdom med 60 pct. siden 1990 – har der været et modpres, som er blevet forstærket siden 11. september 2001. Det lykkedes aldrig at få Doha-handelsrunden lanceret, selv om der blev gjort mange forsøg. Internationale investeringer har været faldende de senere år. Handelspolitiske spændinger, protektionistiske tiltag, klagesager og retalieringer har været stigende – med et tvivlsomt højdepunkt under Trump-administrationen (2017-21). Finanskrisen 2008-09 viste svaghederne i det internationale kapitalmarked, og Brexit signalerede, at selv det europæiske marked havde betydelige indre problemer. Disse spændinger er nu vokset yderligere. Der er også kommet et stigende fokus på de negative effekter af øget ulighed i de enkelte lande.

COVID-19-pandemien fra marts 2020 og fremefter har vist, at det komplicerede og effektive produktionssystem, som globaliseringen har muliggjort, også er skrøbeligt. De globale forsyningskæder, hvor alle elementer produceres, leveres, samles og sælges »just in time«, har været baseret på et verdensomfattende logistiksystem, der altid fungerede – og på at alle produktionsprocesser bare ville blive ved med at fungere. Risikostyringen blev generelt stadig min-

dre synlig: Når konkurrenterne tog chancer, blev vi også nødt til det. For hvor stor var risikoen *egentlig*?

Større end som så har det vist sig. Og resultatet af den globale udbudskrise – ikke mindst skabt af udviklingen i Kina – har ikke overraskende været et ønske fra regeringer og virksomheder om mere robuste og modstandsdygtige systemer, hvor risikoen i forsyningskæderne blev reduceret – i form af *reshoring* eller *nearshoring*, lagre eller øget selvforsyning (eks. værnemidler, vacciner), hvor produktionen trækkes tættere på og/eller bindes mere sikkert op med mindre risiko for forstyrrelser. Det har til gengæld den ret forudsigelige konsekvens, at omkostninger og priser ofte stiger og i mange tilfælde både fører til øget inflationspres og protektionistiske krav om beskyttelse mod de konkurrenter, der stadig holder fast i de globale forsyningskæder.

Ruslands militære angrebskrig mod Ukraine har tydelig forstærket ovennævnte træk. Som anført indledningsvis har angrebet ændret den globale og regionale forsyningsituation for en række strategiske produkter, herunder gas, olie, kul, kornprodukter og metaller. For de 27 EU-landes vedkommende – afspejlet i Versailles-erklæringen fra 10-11. marts 2022 – drejer det sig i første række om at reducere EU-landenes afhængighed af russisk gas, olie og kul – og dernæst om at opbygge en mere robust europæisk økonomisk base. Det sidste indebærer bl.a. opbygning af strategiske europæiske lagre af kritiske mineraler, produktion af 20 pct. af verdens halvledere i Europa i 2030 (mod under 10 pct. i dag) og øget produktion i EU-landene af plantebaseret protein (EU, 2022).

Meget af dette sammenfattes under begrebet »strategisk autonomi«, hvorefter de europæiske lande bør søge at udvikle en mindre afhængighed af omverdenen, hvilket alt andet lige vil føre til mindre samhandel med lande uden for EU, mindre effektive forsyningskæder og dermed mindre global arbejdsdeling og mindre effektiv ressourceallokering. Og EU er ikke USA. Den samlede amerikanske eksport svarer til omkring 10 pct. af BNP; for de 27 EU-lande svarer eksporten til lande uden for EU til omkr. 20 pct. af BNP. EU-landene er, ligesom Kina, langt mere vævet ind i den globale økonomi, end USA er.

Klimakrisen er en helt afgørende trussel mod den menneskelige eksistens – og mod den generationskontrakt, som er et fundamentalt vilkår overalt i verden. Paris-aftalen fra 2015 har sat rammen for den reduktion af CO₂ og andre drivhusgasser, som må intensiveres kraftigt over de kommende år for at holde stigningen i den globale middeltemperatur under 1,5 grader C i år 2100 og sikre »net-zero« senest i 2050. Midlet er den grønne omstilling, hvori grøn teknologi og »grøn økonomi« spiller en central rolle, samtidig med at langt de fleste mennesker i OECD-landene omstillingen igennem forventer at kunne opretholde deres nuværende levestandard, og endda øge denne, og også forventer at nyde godt af fuld beskæftigelse og stadig mere udviklede sociale sikkerhedsnet.

En af OECD's allervigtigste opgaver de kommende år vil være at anvise mulige veje frem mod en sådan »cirkelns kvadratur«, hvor det lykkes at optimere samspillet mellem en langt mere grøn teknologisk udvikling (inkl. digitaliseringen), den forestående grønne omstilling af produktion og beskæftigelse og de demografiske ændringer, der vil komme – for Europas vedkommende en markant aldring af befolkningen, der vil presse de offentlige finanser. Ovenfor nævnte forsøg på at sammenligne de forskellige tilgange til CO₂-reduktion – afgifter eller regulering – er bare et hjørne af denne problemstilling. OECD er heldigvis ikke alene på banen. Mange andre internationale organisationer og tænketanke vil spille ind, og man må satse på, at der kan udvikle sig et godt og substansdrevet samarbejde med de forskellige andre aktører, ikke mindst WTO, IMF og Verdensbanken.

De tre kriser – COVID-19, krigen i Ukraine og klimakrisen – hænger sammen. De to første trækker i hvert fald for nærværende i retning af det, nogle har kaldt »deglobalisering«, hvor verden i stigende grad splittes op mellem på den ene side en demokratisk og markedsøkonomisk amerikansk-europæisk ledet del og på den anden side en mere autokratisk kinesisk/russisk ledet del – en ny koldkrigs-lignende opdeling af verden i to politisk-økonomiske systemer. Verdenshandelsorganisationen, WTO, har efter indledningen af Ukraine-krigen gennemført en simulering, hvor den har delt verden op i en »vestlig« handelsblok (nogenlunde som OECD-kredsen) og en »østlig« handelsblok og prøvet at vurdere de økonomiske effekter heraf. Konklusioner er, at alle vil tabe ved en sådan opdeling: udviklingslandene mere end OECD-landene – og EU-landene og Japan relativt mere end USA, jf. ovenfor om større europæisk afhængighed af omverdenen (WTO, 2022).

Klimakrisen gør også, at man nok bør tøve lidt, før man begynder at dele verden op i to halvdele. OECD's seneste globale økonomiske oversigt, *The Price of War*, fra juni 2022 gør det klart, at en effektiv grøn omstilling på globalt plan forudsætter en globaliseret økonomi. Den grønne omstilling kræver en hurtig global indfasning af vedvarende energi, som vil kræve massive investeringer. Men indfasningen kræver også mineraler og komponenter, der nødvendigvis må indkøbes fra vidt forskellige dele af verden. Sat lidt på spidsen er OECD's konklusion, at jo renere energikilder, man ønsker sig, jo mere geografisk diversificeret må forsyningskæderne være. Forstærket international samhandel på tværs af lande og regioner er en del af forudsætningerne for den grønne omstilling, som verden har så stærkt brug for (OECD, 2022b).

Det er for tidligt at drage vidtrækkende konklusioner af de tre kriser. Samlet placerer de imidlertid OECD centralt som rådgiver for medlemslandenes regeringer, når disse på den ene side begynder at overveje, i hvilket omfang det evt. kan blive nødvendigt at begrænse globaliseringen og tilskynde virksomheder til at forkorte eller omlægge deres værdikæder af strategiske og geopolitiske grunde, uden at dette nødvendigvis ender i rendyrket protektionisme. Samtidig med at de på den anden side må erkende, at globaliseringen, forsy-

ningskæderne og det åbne internationale handelssystem de seneste årtier har skabt betydelig global vækst og velstand, og at fortsatte effektivitetsgevinster fra globaliseringen i mange henseender også fremover vil være en forudsætning for, at man kan gennemføre den grønne omstilling i det omfang og med den hastighed, som er nødvendigt.

På den baggrund tegner der sig to helt afgørende udfordringer for OECD de kommende år: Sammenhængskraften internt i medlemslandene og det geopolitiske forhold til Kina.

OECD og sammenhængskraften

Det er tydeligt, at OECD er udfordret i forhold til dele af sin grundlæggende *value proposition* som globaliseringens spydspids. OECD arbejder som nævnt datadrevet og evidensbaseret, og hele tilgangen forudsætter, at medlemslandenes regeringer er det samme og valgt af veloplyste vælgere, der forstår, at det liberale markedøkonomiske og demokratiske værdigrundlag har været succesrigt i fortiden og nok også vil være det fremover. OECD's anbefalinger er baseret på data og evidens – på tal, logik og analyse – og indgår i en åben offentlig debat, hvor proportioner og trade-offs drøftes rationelt, i en kurateret og redigeret offentlighed, hvor kampen om at deltage i debatten er baseret på rationelle argumenter og disses evidens. Og med det endemål, at regeringerne kan udvikle og gennemføre de politisk-økonomiske tiltag, som nu engang er de logiske og »naturlige« i situationen – nødvendighedens politik.

Det har altid været en udfordring for OECD, at politik omfatter meget andet end økonomisk logik og rationalitet: Det kan godt være, at det giver mening af ændre det danske skattesystems balance mellem indkomst- og ejendomsskat, men det lader sig bare ikke gøre, rent politisk. De afvejninger har organisationen over tid vænnet sig til. Men OECD har ikke været forberedt på åbenlys mis- eller disinformation eller på behovet for at gendrive, hvad Viggo Hørup engang kaldte »det vitterlige vås«. OECD's udgangspunkt er det rationelle menneske, født af det 20. århundredes industrisamfund, dettes »consensus reality« og relative homogenitet, der gjorde det muligt at fastholde også mere komplekse forklaringer og afvejninger i den offentlige debat (Fritze, 2022: 36ff).

Nutidens stærkt splintrede offentlighed, fremkomsten af ekkokamre, spredningen af konspirationsteorier og af simple – fejlagtige – forklaringer på komplekse problemer, benægtelse af fakta, alternative fakta, fornægtelse af videnskabelige resultater og foragt for »eliten« er alt sammen noget, som OECD – Sekretariatet såvel som medlemslandene i OECD-sammenhæng – har svært ved at håndtere. OECD passer dårligt til en verden, hvor man har bedre chance for at blive lyttet til, jo mere skingre og yderliggående ens synspunkter er. Hvor data og fakta ikke længere tæller – og hvor der ikke længere skelnes mellem fakta og holdninger.

OECD's svar på denne udfordring har været at fokusere på den stadig større økonomisk ulighed internt i landene og på behovet for mere social retfærdighed i forhold til fordelingen af globaliseringens økonomiske gevinster – og på hvordan dette hænger sammen med, hvad vi på dansk kalder sammenhængskraften i samfundet. Hyper-globaliseringens stadig skævere fordeling af den økonomiske vækst har i mange lande over de seneste årtier skabt en stadig mere privilegeret overklasse (*the one per cent*) og en stadig mere presset middelklasse, hvis stadig stærkere utilfredshed med denne udvikling er slået ud i en følelsesstyret antiglobalisering og grundlæggende mistro til det politiske system og de bærende samfundsinstitutioner, som eksemplificeret bl.a. af de franske »gule veste«. Samfundskagens størrelse er vigtig, men også her er det centralt, hvordan kagen fordeles (OECD, 2019).

Spørgsmålet er selvsagt, om bedre fordelingspolitik *alene* er svaret på, hvordan man får ændret denne udvikling – og om det er nok til at få debatten væk fra det nationalchauvinistiske, religiøst fanatiske og/eller populistiske overdrev og genfinde det rationelle rum, hvori fornuftige samfundsbeslutninger tages? Der er selvfølgelig ikke noget alternativ til at holde fast i den rationelle tænkning og de svar, denne leder til. Men der er klart behov for at udvikle nye og bedre – og også følelsesbaserede – narrativer, der kan udfordre de lette, men usammenhængende populistiske løsningsforslag og »junk knowledge«. De mest overbeviste konspirationsteoretikere kan ikke reddes; de har fuldt ud internaliseret deres magiske teorier om den dybe stat eller tusindårsriget. Det er de mange mere løst tilknyttede følgere, der er i spil; dem der stadig er åbne over for den virkelige virkelighed. Økonomiske data kan ikke stå alene her. Der er behov for, at de bindes ind i bredere og mere omfattende politiske narrativer (Fritze, 2022: 48).

At styrke den sociale og politiske sammenhængskraft i medlemslandene er således også et spørgsmål om perceptionen af fordelingspolitikken og dens placering i et bredere nationalt narrativ – og om tilliden til samfundets institutioner såvel som om demokratiets form og metode. Afgørende er nok ikke mindst følelsen af, at man bliver lyttet til og ens problemer taget alvorligt. At der er realistisk håb om, at det vil gå fremad og blive bedre med tiden. Heri indgår en lang række faktorer, der ligger uden for OECD's mandat som økonomisk samarbejdsorganisation, men det er vigtigt, at organisationen i forhold til standarder for offentlig forvaltning og forholdet til borgerne tager dette yderst alvorligt, som det bl.a. understreges af et forestående ministermøde herom i Luxembourg i november 2022. Det er et fundamentalt demokratisk problem, når samfund polariseres og nærmest deles i to dele, der ikke forstår – eller ikke vil forstå – hinanden, som man for nærværende ser det i flere vestlige lande. En første runde af et fransk præsidentvalg, hvor mere end halvdelen af vælgerne ikke stemte – og hvor de, der gjorde det, for mere end halvdelen vedkommende stemte på de politiske yderfløje, er et klart advarselssignal om, at der er noget galt – også i OECD-landene.

Globalisering med kant?

Den anden afgørende fremtidige udfordring for OECD's medlemslande er ikke Rusland, men Kina. EU's Kina-strategi går på tre ben: Kina er med sit autokratiske politiske system, sit partistyrede samfund og sin stærkt statsstyrede økonomi en »systemisk rival« for Vesten; Kina er samtidig en »økonomisk konkurrent«, hvor det er afgørende at sikre konkurrence på lige vilkår, men hvor Kina generelt ikke er transparent, ofte diskriminerende mod udenlandske virksomheder, omgår en række statsstøtteregler og ikke altid respekterer intellektuel ejendomsret; men samtidig er Kina også en vigtig »samarbejdspartner« på mange områder, ikke mindst i den globale klimakamp og i øvrigt, hvor det er muligt i forhold til opretholdelsen af et regelbaseret internationalt system. Her er der klart fælles *interesser* at varetage, også selv om det grundlæggende værdisystem er forskelligt. Relationerne mellem EU og Kina er generelt blevet forværret over den senere tid, og Kinas altovervejende forstående position i forhold til det russiske overgreb på Ukraine har yderligere forringet forholdet (EU, 2019; se også: <https://policy.trade.ec.europa.eu> og https://eeas.europa.eu/eeas/eu-china-relations-factsheet_en).

USA's Kina-strategi har grundlæggende de samme elementer som EU's, men med forskellige accenter. Den strategiske rivalisering mellem de to samfundssystemer fylder mere; den økonomiske konkurrence er hårdere – jf. tidligere præsident Trumps toldforhøjelser over for Kina, som Biden-administrationen har videreført – og samarbejdsfladen væsentligt mindre, om end den også er der, ikke mindst på klimaområdet og i bekæmpelsen af COVID-19. Hovedvægten i den amerikanske tilgang lægges på at »skabe et strategisk miljø uden om Beijing, hvorigennem vi kan fremme vores vision om et åbent, inklusivt internationalt system«. Der skal investeres, især i infrastruktur og teknologi. Der skal skabes alliancer med ligesindede lande, ikke mindst i Asien/Stillehavsområdet, men også i Europa, og også omkring kampen for menneskerettigheder. Og konkurrencen med Kina skal op i et nyt gear: »Vi er velplaceret til at udkonkurrere Kina på vigtige områder«, men det kræver, at der sættes hårdt ind over for Kinas misbrug af internationale regler. Selv om USA angiveligt ikke søger en ny kold krig med Kina – og søger samarbejde, hvor der er fælles interesser – er inddæmningspolitikken tydelig (Blinken, 2022).

OECDs differentierede tilgang til Kina er opdelt i fire søjler: én, hvor man søger øget samarbejde; én, hvor man søger fortsat dialog, baseret på fælles interesser; én, hvor OECD styrker sit eget analytiske arbejde om Kina; og endelig én, hvor OECD aktivt støtter andre partnerlande og deres institutioner og politikker, så de bedre kan modstå kinesisk indflydelse

Opgaven for OECD er at finde balancepunktet mellem EU og USA. Der er på grundlag af OECD's Global Relations-strategi fra 2021 udviklet en OECD-tilgang til Kina, der er opdelt i fire søjler: én, hvor man søger øget samarbejde med Kina (klima, skat); én, hvor man søger fortsat dialog, baseret på fælles interesser; én, hvor OECD styrker sit analytiske arbejde om Kina på områder, hvor Kina udgør en udfordring for OECD's egne medlemslande (handel, digitalisering, statsstøtte mv.); og endelig én, hvor OECD aktivt støtter andre partnerlande og deres institutioner og politikker, så de bedre kan modstå kinesisk indflydelse (især energi, digitalisering, infrastruktur). Der er således tale om en differentieret tilgang, der tager hensyn både til de fælles interesser og til de forskellige værdier – og som også skal være med til at sikre, at Kina holdes inde i store dele af globaliseringen og ikke udvikler et mere omfattende sæt alternative standarder (OECD, 2020b).

Der skal findes et nyt geopolitisk balancepunkt i en situation, hvor de seneste årtiers hyper-globalisering er udfordret af COVID-19, kinesisk udbudschok og det behov for en mere strategisk tilgang til international produktion og samhandel, som den russiske aggression har forstærket. Men hvor der fortsat på en lang række områder, ikke mindst i klimapolitikken, er behov for at kunne *samarbejde globalt* – og hvor der fortsat er behov for at fastholde de for globaliseringen nødvendige fælles standarder og værdikædernes stærke forandringskraft. EU-landene og USA har ikke nødvendigvis helt sammenfaldende interesser, og præcis hvor den streg i sandet skal trækkes, er derfor et åbent spørgsmål. Men OECD vil være blandt de organisationer, der har bedst mulighed for at rådgive medlemslandene og andre herom.

Der er brug for OECD. Både i forhold til at være med til at sikre medlemslandenes sammenhængskraft – og for at rådgive i det vanskelige grænseland mellem globalisering og strategisk autonomi, som medlemslandene er på vej ind i. Der er brug for, at Sekretariatet udvikler sammenhængende bud på, hvordan disse udfordringer bedst håndteres. OECD befinder sig på begge områder i orkanens øje. Men som amerikanske Brandi Carlile synger: »You can dance in a hurricane, only if you're standing in the eye«.

Referencer

- Blinken, Anthony J. (2022), »The Administration's Approach to the People's Republic of China«, tale 26. maj, www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/.
- Bradford, Anu (2020), *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press.
- Carroll, Peter og Aynsley Kellow (2021), *The OECD: A Decade of Transformation, 2011-2021*, De Gruyter.
- EU (High Representative) (2029), »Joint Communication to the European Parliament, The European Council and the Council«, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0005>.
- EU (2022), *Versailles Declaration*, 10-11. marts, <https://consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en/pdf>.
- Fritze, Ronald H. (2022), *Hope and Fear. Modern Myths, Conspiracy Theories and Pseudo-History*, Reaktion Books.
- OECD (2019), »Under Pressure. The Squeezed Middle Class«, <https://oecd.org/social/under-pressure-the-squeezed-middle-class-689afed1-en.htm>.

- OECD (2021a), »Trust in Global Cooperation – The Vision for OECD for the Next Decade«, vedtaget 5-6. oktober, [www.oecd.org/mcm/2021/MCM_2021_Part_2_\[C-MIN_2021_16-FINAL.en\].pdf](http://www.oecd.org/mcm/2021/MCM_2021_Part_2_[C-MIN_2021_16-FINAL.en].pdf).
- OECD (2021b), *Economic Surveys DENMARK*, december 2021: <https://doi.org/10.1787/86f7b2d9-en>.
- OECD (2021c), »OECD Global Relations Strategy«, (C/MIN(2021)17), vedtaget 5-6. oktober, www.bundeskanzleramt.gv.at/dam/jcr:d035836a-0f8f-4672-ba32-f794aa617b1c/1_8_bei_2_NB.pdf.
- OECD (2022a), *Key Issues Paper*, <https://oecd.org/mcm/2022-MCM-Key-Issues-Paper-EN.pdf>
- OECD (2022b), »The Price of War«, *Economic Outlook*, juni, <https://oecd.org/economic-outlook/>.
- OECD-Delegationen (2021), »Building the Plane While Flying«, rapport (kan rekvireres på: pardel@um.dk).
- Staur, Carsten (2020), *Skilleveje. Dansk udenrigspolitik i 250 år*, Gads Forlag.
- WTO (2022), »*The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development*«, Genève: WTO, www.wto.org/english/res_e/booksp_e/imparctukraine422_e.pdf.
- Zakaria, Fareed (2008), *The Post-American World*, W.W. Norton & Company.